

А.В. КОЗУРАК, Т.М. АНТОСЯК, М.І. ВОЛОЩУК
Карпатський біосферний заповідник,
м. Рахів, Закарпатська обл., 90600, Україна
akozurak@rambler.ru

РЕГІОНАЛЬНО РІДКІСНІ ВИДИ РОСЛИН ТА ОСЕЛИЩА КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА

Козурак А.В., Антосяк Т.М., Волощук М.І. **Регіонально рідкісні види рослин та оселища Карпатського біосферного заповідника.** – Природа Карпат: науковий щорічник Карпатського біосферного заповідника та Інституту екології Карпат НАН України. – 2017. – № 1. – С. 17–27. У статті представлений список регіонально рідкісних видів рослин та оселищ на території Карпатського біосферного заповідника та поширення їх у заповідних масивах. Загалом охороні підлягає 134 види судинних рослин та 29 оселищ. Переважна більшість їх трапляється у високогір'ї, зокрема у Свидовецькому, Чорногірському та Угольсько-Широколужанському масивах, а найменше – у передгірній зоні – Чорній та Юліївських горах. Додаткових досліджень потребують регіонально рідкісні види, які за літературними джерелами зростають на території КБЗ, але наразі ця інформація не підтверджена гербарними зборами заповідника. Хоча ми володіємо величезною базою багаторічних геоботанічних досліджень, до сьогоднішнього дня ще не розроблений навіть наближений варіант каталогу природних оселищ. Для остаточного варіанту, насамперед, необхідно провести додаткові маршрутні дослідження заповідних територій та зробити описи оселищ, які є у Переліку.

Ключові слова: Карпатський біосферний заповідник, регіональні види, оселища, масиви, охорона

Kozurak A.V., Antosiak T.N., Voloshchuk M.I. **Regionally rare species of plants and habitats of CBR**
This article is a list of regionally rare species and habitats in the Carpathian Biosphere Reserve and their spread on the territory of the protected areas. Overall 134 vascular plant species and 29 habitats are under protection. Most of them occur in the highlands, particularly in Svydovets, Chornogora and Uholka-Shyrokyi Luh massifs and the least – in the foothills area – Chorna and Yuliyivska mountains. The adoption of the Red List of Zakarpattia Region is an important stage for the regionally rare species conservation. But for an effective functioning of such lists in the territory of Ukraine it is necessary to elaborate typical regulations for the regional lists of rare plant species. This urgent need occurs due to an absolute inequality from one region to another in the existing lists and the regulations in their structure, form of compilation, meaning and so on. Regional rare species require additional research, some of which are stated to be found within CBR territory, though this information is not yet confirmed by any herbarium samples. Though we have a huge database on the long-term geobotanic research, we don't yet have even a draft of habitat catalogue available. In order to prepare the final version of such a catalogue, some additional route investigations of protected areas must be done and description prepared for those habitats provided in the List. In particular, this direction will become our priority for the nearest future.

Key words: Carpathian Biosphere Reserve, regionally rare species, habitats, massifs, protection

Останнім часом проблема збереження біорізноманіття на регіональному рівні стає актуальною і набуває суспільного значення. Насамперед, це пов'язано із зростаючим антропогенним навантаженням та кліматичними змінами, які з кожним роком стають все більш відчутними.

Однією з перших праць, де зібрані узагальнені матеріали багатьох науковців щодо

характеристики раритетів рослинного світу Закарпаття, є «Червоний список Закарпаття: види рослин та рослинні угруповання, що знаходяться під загрозою зникнення» (Крічфалушій та ін., 1999).

У 2008 році на підставі багаторічних флористичних досліджень регіону рішенням 21 сесії IV скликання Закарпатської обласної ради було затверджено перший Перелік

видів судинних рослин та рослинних угруповань, що підлягають особливій охороні на території Закарпатської області (Перелік..., 2008). За цим документом до регіонального списку Закарпаття увійшло 405 видів судинних рослин та 142 види, які включені до Червоної книги України (надалі ЧКУ) (Червона книга..., 1996). Згідно цього Переліку на території Карпатського біосферного заповідника (надалі КБЗ) підлягали охороні 165 видів, що складає 40,7% від загальної кількості регіонально рідкісних видів та 105 видів ЧКУ (Гамор та ін., 2009).

У 2011 році, у зв'язку з виходом нового видання ЧКУ, рішенням 4 сесії VI скликання Закарпатської обласної ради, було затверджено новий Перелік, який нараховував 321 вид регіонально рідкісних видів, та 213 видів ЧКУ (Перелік..., 2011; Червона книга..., 2009). З цього Переліку 125 регіонально рідкісних видів та 148 видів ЧКУ підлягали охороні на території КБЗ.

У 2015 році рішенням 23 сесії VI скликання Закарпатської обласної ради, затверджено регіональний список Закарпатської області, до якого включено 321 вид вищих судинних рослин (Перелік..., 2015). В ньому з'являється Додаток 2, в якому визначено 63 оселища, що підлягають охороні на території Закарпатської області. Поява нового Додатку в Переліку є результатом роботи науковців КБЗ, Ужгородського національного університету, Інституту екології Карпат НАН України та Державного природознавчого музею НАН України, м. Львів (Кіш, Андрик, 2008; Кагало, Проць, 2012).

Матеріали та методика досліджень

В роботі використано Переліки судинних рослин, що підлягають особливій охороні на території Закарпатської області, ЧКУ (2009), анотований список та карти поширення рідкісних видів на території КБЗ, наукові статті, зокрема про нові знахідки та систематику окремих родин, каталог оселищ та ін. (Антосяк та ін., 1997; Бейдей, 1998, 2006; Гончаренко, 1999; Данилик, 1998; Дремлюга та ін., 2011; Ефремов и др.,

1988; Комендар та ін., 2000; Новіков, Мітка, 2011; Парнікоза, Целька, 2016; Прокудин и др., 1977; Сичак, 2011; Стойко, 2009; Тасенкевич, 1979; Флора..., 2015).

Результати досліджень та їх обговорення

З останнього варіанту Переліку (Перелік..., 2015) були виключені 23 види судинних рослин та стільки ж добавлено, з яких 4 види зростають у масивах КБЗ. Це *Alchemilla baltica* Sam. ex Juz., *Campanula glomerata* subsp. *subcapitata* (Popov) Fed., *Centaurea kotschyana* Neufel ex Koch, *Thymus pulcherrius* Schur. Із Додатку 1 затвердженого Переліку (Перелік..., 2015) не виключені два види, на які, безпосередньо, ми наголошували і, які включені до ЧКУ (Червона книга..., 2009). Це *Carex dioica* L. та *Aconitum lasiocarpum* subsp. *kotulae*.

На жаль, укладачами нового регіонального списку не було враховано всі наші зауваження і поправки, але нас запевнили, що детальний аналіз про знаходження в регіоні, тимчасовий ранг та категорію раритетності таксонів буде наведений в окремій роботі Р. Кіша «Коментарі до Червоного списку вищих судинних рослин Українських Карпат та Закарпатської низовини». Маємо надію, що всю інформацію щодо місцезростань і визначення видів, ми знайдемо у роботі Р. Кіша, виходу якої з друку ми з нетерпінням чекаємо.

У результаті опрацювання нового списку Переліку (Перелік..., 2015), на території КБЗ підлягають охороні 134 види вищих судинних рослин (табл. 1). Найбільше локалітетів трапляється у Чорногірському, Свидовецькому та Угольсько-Широколужанському масивах. Найменше – на Чорній та Юліївських горах (табл. 2).

З появою Переліку, який було затверджено у 2008 році, нами започаткований моніторинг за станом популяцій рідкісних видів для визначення реальних загроз щодо їх зникнення. З 2015 року ведуться спостереження за видами, які включені до останнього Переліку.

Таблиця 1. Перелік видів судинних рослин, що підлягають особливій охороні на території Закарпатської області та зростають у масивах КБЗ

№ п/п	Види	Масиви КБЗ							
		КТ	СВ	ЧР	МР	УШ	ДН	ЧГ	ЮГ
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	<i>Achillea pannonica</i> Scheele / Деревій паннонський	+				+			
2	<i>Achillea setacea</i> Waldst. et Kit. / Деревій щетинистий					+	+		
3	<i>Acinos alpinus</i> (L.) Moench subsp. <i>baumgartenii</i> (Simk.) Pawł. (<i>Acinos baumgartenii</i> (Simk.) Klok.) / Щебрушка альпійська Баумгартена		+			+			
4	<i>Aconitum bucovinense</i> Zapał. / Аконіт буковинський					+			
5	<i>Aconitum degenii</i> Gyer (<i>A. paniculatum</i> Lam. nom illeg.) / Аконіт Дегена	+		+		+	+		
6	<i>Aconitum firmum</i> Rchb. subsp. <i>firmum</i> / Аконіт міцний типовий		+	+	+	+			
7	<i>Aconitum firmum</i> Rchb. subsp. <i>fissurae</i> Nyárády (<i>A. romanicum</i> Wołoszcz.) / Аконіт міцний вузьколистий	+	+	+	+				+
8	<i>Aconitum gracile</i> Rchb. (<i>A. variegatum</i> L. subsp. <i>gracile</i> (Rchb.) Gayer) / Аконіт стрункий			л	+	+			
9	<i>Aconitum hosteanum</i> Schur (<i>A. moldavicum</i> Hacq. subsp. <i>hosteanum</i> (Schur) Graebn. et P. Graebn. / Аконіт Госта			+		+			
10	<i>Aconitum nanum</i> (Baumg.) Simk. / Аконіт маленький		+	+					
11	<i>Adenophora lilifolia</i> (L.) A. DC. / Аденофора лілієлиста					л	+		
12	<i>Aegonychon purpureocaeruleum</i> (L.) Holub (<i>Lithospermum purpureo-caeruleum</i> L.) / Егоніхон фіолетово-голубий								+
13	<i>Alchemilla babiogorensis</i> Pawł. / Приворотень баб'єгірський				+				
14	<i>Alchemilla baltica</i> Sam. ex Juz. / Приворотень балтійський		л	л					
15	<i>Alchemilla cymatophylla</i> Juz. / Приворотень хвилястолистий		л	л					
16	<i>Alchemilla deyllii</i> Plocek / Приворотень Дейла		л						
17	<i>Alchemilla firma</i> Buser / Приворотень міцний		л	л					
18	<i>Alchemilla hoverlensis</i> Pawłus et Lovelius / Приворотень говерлянський			л					
19	<i>Alchemilla incisa</i> Buser / Приворотень надрізаний		+	л					
20	<i>Alchemilla obtusa</i> Buser / Приворотень притуплений		л	л					
21	<i>Alchemilla pseudincisa</i> Pawł. / Приворотень несправжньонадрізаний		л	л					
22	<i>Alchemilla reniformis</i> Buser / Приворотень нирковидний			л					
23	<i>Anchusa barrelieri</i> (All.) Vitm. / Воловик Баррельє							+	
24	<i>Anthyllis alpestris</i> Rchb. / Заяча конюшина альпійська		+						
25	<i>Bartsia alpina</i> L. / Бартеія альпійська		+	+					
26	<i>Batrachium circinatum</i> (Sibth.) Spach / Водяний жовтець закручений						+		
27	<i>Bromopsis ramosa</i> (Huds.) Holub (<i>Bromus ramosa</i> Huds.) / Стоколос гіллястий					л		л	
28	<i>Calamagrostis canescens</i> (Web.) Roth / Куничник сіруватий			+	+		+		
29	<i>Campanula glomerata</i> L. subsp. <i>subcapitata</i> (Popov) Fed. / Дзвоники скупчені майжеголовчасті		л	+	л				
30	<i>Cardamine parviflora</i> L. / Жеруха дрібноцвіта						л		
31	<i>Cardaminopsis neglecta</i> (Schult.) Hayek / Кардамінопсис занедбаний	+	+			+			
32	<i>Carex hartmanii</i> Sajand. / Осока Гартмана			л		л	+		
33	<i>Carex humilis</i> Leyss. / Осока низька	+							

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
34	<i>Carex limosa</i> L. / Осока багнова				+				
35	<i>Centaurea kotschyana</i> Heuff ex Koch / Волошка східнокарпатська		л	+					
36	<i>Centaurea stricta</i> Waldst. et Kit. (<i>C. triumfetti</i> All. subsp. <i>stricta</i> (Waldst. et Kit.) Dosta / Волошка пряма							+	+
37	<i>Cerastium eriophorum</i> Kit. in Schult. (<i>C. lanatum</i> auct. non Lam.; <i>C. alpinum</i> subsp. <i>lanatum</i> auct. non (Lam.) Asch. et Graebn.) / Роговик вовнистий		+						
38	<i>Cerastium sylvaticum</i> Waldst. et Kit. / Роговик лісовий	+				+			л
39	<i>Chrysosplenium alpinum</i> Schur / Жовтяниця альпійська		л	+	л				
40	<i>Cimicifuga europaea</i> Schipcz. / Клопогін європейський					+			
41	<i>Clematis recta</i> L. / Ломиніс прямий						+		
42	<i>Cnidium dubium</i> (Schkuhr) Thell. / Стожильник сумнівний						+		
43	<i>Comarum palustre</i> L. (<i>Potentilla palustris</i> (L.) Scop.) / Вовче тіло звичайне						+		
44	<i>Dactylis slovenica</i> Domin (<i>D. glomerata</i> L. subsp. <i>slovenica</i> Domin) / Грястиця словацька			+	+		+		
45	<i>Dianthus carthusianorum</i> subsp. <i>subalpinus</i> (Rehman) Májovský et Králik (<i>D. carpaticus</i> Wołoszcz.) / Гвоздика картузіанська субальпійська		+	+	+				
46	<i>Dianthus glabriusculus</i> (Kit.) Borb. (<i>D. collinus</i> Waldst. et Kit subsp. <i>glabriusculus</i> (Kit.) Thaisz / Гвоздика голувата						+		
47	<i>Drosera rotundifolia</i> L. / Росичка круглолиста		+						
48	<i>Dryopteris assimilis</i> S. Walker (<i>Dryopteris expansa</i> auct. non (C. Presl) Fras.-Jenk et Jermy; <i>D. expansa</i> var. <i>alpina</i> (Moore) Viane) / Щитник схожий	+	+	л		+			
49	<i>Dryopteris cristata</i> (L.) A. Gray / Щитник гребенястий				+				
50	<i>Epilobium anagallidifolium</i> Lam. / Зніт курячоочковий			+	л	л			
51	<i>Epilobium alsinifolium</i> Vill. / Зніт мокричничколистий	+	л	+	+	+			
52	<i>Epilobium nutans</i> F.W. Schmidt / Зніт пониклий		+		+				
53	<i>Equisetum variegatum</i> Shleich. ex Weber et Mohr / Хвощ рябий		+		+				
54	<i>Euphorbia carpatica</i> Wołoszcz. / Молочай карпатський		+						
55	<i>Euphorbia lingulata</i> Heufel / Молочай язичковий					+		+	
56	<i>Euphorbia palustris</i> L. / Молочай болотний	+							
57	<i>Ferulago sylvatica</i> (Bess.) Rchb. / Ферульник лісовий							+	
58	<i>Festuca apennina</i> De Not. (<i>F. pratensis</i> Huds subsp. <i>apennina</i> (De Not.) Hegi) / Костриця апеннінська			+		+			
59	<i>Festuca carpatica</i> F. Dietr. / Костриця карпатська		л		+				
60	<i>Festuca inarmata</i> Schur / Костриця безоста		+	л					
61	<i>Festuca pseudodalmatica</i> Krajina ex Domin / Костриця несправжньодалматська					+		л	л
62	<i>Festuca tenuifolia</i> Sibth. (<i>F. filiformis</i> Pourret) / Костриця тонколиста						+		
63	<i>Gagea minima</i> (L.) Ker-Gawl. / Зірочки маленькі							л	
64	<i>Galatella linosyris</i> (L.) Rchb. fil. (<i>Aster linosyris</i> (L.) Bernh.) (<i>Crinitaria linosyris</i> (L.) Less.) / Солонечник звичайний							+	
65	<i>Galium transcarpaticum</i> Stojko et Tasenkevitsch / Підмаренник закарпатський	+				+			
66	<i>Gentiana pneumonanthe</i> L. / Тирлич звичайний						+		л

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
67	<i>Gentianopsis ciliata</i> (L.) Ma Yu-Chuan (<i>Gentiana ciliata</i> L.; <i>Gentianella ciliata</i> (L.) Borkh.) / Тирличник в'їчастий		+	+					
68	<i>Helianthemum grandiflorum</i> (Scop.) DC. subsp. <i>grandiflorum</i> / Сонцецвіт великоквітковий		+			+			
69	<i>Helianthemum nummularium</i> (L.) Miller subsp. <i>obscurum</i> (Čelak.) Holub (<i>H. chamaecistus</i> Mill.; <i>H. hirsutum</i> (Thuill.) Mérat; <i>H. ovatum</i> (Viv.) Dunal in DC.; <i>H. obscurum</i> Pers.) / Сонцецвіт звичайний темний	+					+		
70	<i>Heracleum carpaticum</i> Porcius / Борщівник карпатський			+	+				
71	<i>Inula conyzae</i> (Greiss.) Meikle (<i>I. conyza</i> DC.) / Оман блошиний								л
72	<i>Juncus atratus</i> Krock. / Ситник темноцвітний						+	+	
73	<i>Juncus castaneus</i> Smith / Ситник каштановий		л	л					
74	<i>Juncus triglumis</i> L. / Ситник трилусковий		+						
75	<i>Juniperus sabina</i> L. / Ялівець козачий	IN				+			
76	<i>Kohlruschia prolifera</i> (L.) Kunth (<i>Petrorhagia prolifera</i> (L.) P. W. Ball et Heywood) / Кольраушія пагононосна							+	
77	<i>Leontodon pseudotaraxaci</i> Schur (<i>L. montanus</i> Lam. subsp. <i>pseudotaraxaci</i> (Schur) Finch et P.D. Sell) / Любочки несправжньокульбабові		+						
78	<i>Leucanthemum subalpinum</i> (Schur) Tzvel. (<i>L. raciborskii</i> M. Pop et Chrshan.; <i>L. vulgare</i> Lam. subsp. <i>alpicola</i> (Gremli) Á. et D. Löve; <i>L. vulgare</i> subsp. <i>subalpinum</i> (Schur) Soó) / Королиця субальпійська		+	+	+				
79	<i>Linum extraaxillare</i> Kit. / Льон гірський		+	+	+				
80	<i>Lotus tenuis</i> Waldst. et Kit. ex Willd. / Лядвенець тонкий	+							
81	<i>Melampyrum saxosum</i> Baumg. / Перестріч скельний		л	+	+	+			
82	<i>Melica picta</i> C. Koch / Перлівка ряба								л
83	<i>Melica transsylvanica</i> Schur / Перлівка трансільванська					+		+	
84	<i>Menyanthes trifoliata</i> L. / Бобівник трилистий		+	+	+		+		
85	<i>Myricaria germanica</i> (L.) Desv. / Мірикарія німецька			+					
86	<i>Nepeta pannonica</i> L. / Котяча м'ята паннонська	+							+
87	<i>Oenanthe banatica</i> Heuff. / Омег банатський					+	+		
88	<i>Ophioglossum vulgatum</i> L. / Вужачка звичайна	+			л	+			
89	<i>Orobanche caryophyllacea</i> Smith (<i>O. vulgaris</i> Poir.) / Вовчок гвоздикоподібний					л			
90	<i>Oxycoccus palustris</i> Pers. (<i>Vaccinium oxycoccus</i> L.) / Журавлина болотна		+						
91	<i>Phleum ambiguum</i> Ten. / Тимофіївка сумнівна							+	
92	<i>Phyllitis scolopendrium</i> (L.) Newm. (<i>Asplenium scolopendrium</i> L.) / Листовик сколопендровий	+			+	+			
93	<i>Pinus sylvestris</i> L. / Сосна звичайна	IN							
94	<i>Plantago urvillei</i> Opiz (<i>P. media</i> L. subsp. <i>stepposa</i> (Kuprian.) Soó) / Подорожник степовий	+				+	+		
95	<i>Poa media</i> Schur / Тонконіг середній				+				
96	<i>Polygala amara</i> L. subsp. <i>brachyptera</i> (Chodat) Hayek (<i>P. subamara</i> Fritsch; <i>P. amblyptera</i> Rechb.) / Китятки гіркі гірські		+						
97	<i>Polygala amarella</i> Crantz / Китятки гіркуваті					л			
98	<i>Potamogeton praelongus</i> Wulfen / Рдесник довгий						+		
99	<i>Potentilla goldbachii</i> Rupr. / Перстач Гольдбаха					+			

Закінчення таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
100	<i>Ptarmica vulgaris</i> Blackw. ex DC. (<i>Achillea ptarmica</i> L.) / Чихавка звичайна						+		
101	<i>Pulmonaria angustifolia</i> L. / Медунка вузьколиста							л	
102	<i>Pulmonaria filarszkyana</i> Jáv. / Медунка Філярського			+	+	+			
103	<i>Quercus polycarpa</i> Schur / Дуб багатоплідний							л	+
104	<i>Ranunculus arvensis</i> L. / Жовтець польовий								+
105	<i>Ranunculus pseudomontanus</i> Schur / Жовтець несправжньогірський	+	+			л			
106	<i>Rumex scutatus</i> L. / Щавель щитковий		+						
107	<i>Scabiosa lucida</i> Vill. subsp. <i>barbata</i> E.I. Nyárády (<i>S. opaca</i> Klok.) / Скабіоза світла бородата		+	+	+	+			
108	<i>Sedum alpestre</i> Vill. / Очиток альпійський		+	+	+				
109	<i>Sedum annuum</i> L. / Очиток однорічний			+	+				
110	<i>Sedum atratum</i> L. / Очиток чорнуватий		+						
111	<i>Sedum hispanicum</i> L. / Очиток іспанський	+					+		
112	<i>Senecio fluviatilis</i> Wallr. / Жовтозілля надрічкове						л		
113	<i>Seseli libanotis</i> (L.) W.D.J. Koch subsp. <i>libanotis</i> (<i>Libanotis montana</i> Crantz) / Порізник гірський						+		
114	<i>Sesleria heuffleriana</i> Schur subsp. <i>heuffleriana</i> / Сеслерія Гейфлера	+	л				+		
115	<i>Soldanella montana</i> Willd. / Сольданела гірська	+	+	+	+	+			
116	<i>Stellaria barthiana</i> Schur / Зірочник Барта				+				
117	<i>Swertia punctata</i> Baumg. / Сверція крапчаста			+					
118	<i>Taraxacum fontanicola</i> Soest. (<i>T. fontanum</i> Hand-Mazz. s.l.) / Кульбаба джерельна		+	+					
119	<i>Taraxacum nigricans</i> (Kit.) Rchb. / Кульбаба чорнувата				+				
120	<i>Thelypteris palustris</i> Schott / Теліптерис болотний					+			
121	<i>Thesium alpinum</i> L. / Льонолижник альпійський		+	+	+	+			
122	<i>Thesium linophyllum</i> L. / Льонолижник льонолистий							л	
123	<i>Thymus pulcherrimus</i> Schur / Чебрець гарний		+	+	+	+			
124	<i>Tilia tomentosa</i> Moench (<i>T. argentea</i> Desf. in DC.) / Липа пухнаста								+
125	<i>Tordylium maximum</i> L. / Тордилій великий							+	
126	<i>Tozzia carpatica</i> Wołoszcz. (<i>T. alpina</i> L. subsp. <i>carpathica</i> (Wołoszcz.) Dostál) / Тоція карпатська			+		+			
127	<i>Trisetum alpestre</i> (Host) Beauv. subsp. <i>alpestre</i> / Трищетинник альпійський		л			+			
128	<i>Trisetum ciliare</i> (Kit.) Domin (<i>T. fuscum</i> (Kit. ex Schultes) Schultes) / Трищетинник війчастий		л	л					
129	<i>Urticullaria vulgaris</i> L. / Пухирник звичайний						+		
130	<i>Valeriana simplicifolia</i> (Rchb.) Kabath (<i>V. dioica</i> L. subsp. <i>simplicifolia</i> (Rchb.) Nyman) / Валеріана цілолиста		+						
131	<i>Verbascum lanatum</i> Schrad. / Дивина шерстиста	+	л		+				
132	<i>Viola dacica</i> Borbás / Фіалка дакійська	+		+		+			
133	<i>Viola saxatilis</i> F.W. Schmidt (<i>V. tricolor</i> L. subsp. <i>subalpina</i> Gaudin) / Фіалка скельна	+				л			
134	<i>Vitis sylvestris</i> C.C. Gmel. / Виноград лісовий							+	
Всього: 134		25	52	47	34	47	22	19	10

Примітка: «+» – СВР (гербарій КБЗ) ; «л» – літературні дані; ІН – інтродуковані види.

Масиви КБЗ: КТ – Кузій-Трибушанський, СВ – Свидовецький, ЧР – Чорногірський, МР – Мараморосьський, УШ – Угольсько-Широколужанський, ДН – Долина нарцисів, Чг – Чорна гора, Юг – Юліївські гори.

Таблиця 2. Розподіл рідкісних видів рослин регіонального списку у масивах заповідника

№ п/п	Масиви КБЗ	Загальна кількість видів	Види регіонального списку	
			кількість	%
1	Кузій-Трибушанський	639	25	3,9
2	Свидовецький	466	52	11,1
3	Чорногірський	619	47	7,6
4	Мараморошський	520	34	6,5
5	Угольсько-Широколужанський	728	47	6,5
6	Долина нарцисів	519	22	4,3
7	Чорна гора	399	19	4,7
8	Юліївські гори	442	10	2,3

У затвердженому Переліку (Перелік..., 2015) на території КБЗ підлягають охороні 29 оселищ (біотопів) (табл. 3). Звичайно, ця цифра не являється остаточною, оскільки на території заповідника не проведена повна інвентаризація природних оселищ за європейськими схемами виділення природоохоронних територій, як це зроблено для Сколівських Бескидів (Кагало, Сичак, 2014; Кіш, Андрик, 2008).

Таблиця 3. Перелік оселищ (біотопів), що підлягають особливій охороні на території Закарпатської області та КБЗ

№ п/п	Група оселищ	UA Code	Українська назва типу оселища	Ступінь раритетності	Відповідність типам оселищ Natura 2000
1	2	3	4	5	6
1	Прибережний	Пб4	Гірські ріки та їх прибережна трав'яна рослинність	VU	3220 Гірські ріки та їх прибережна трав'яна рослинність /Alpine rivers and the herbaceous vegetation along their banks
2	Чагарниковий	Ча3	Ксеротермні субпанонські чагарники	EN	40АО* Субконтинентальні при-Паннонські чагарники /Subcontinental peri-Pannonic scrub
3	Чагарниковий	Ча9	Зарості рододендрону східнокарпатського (<i>Rhododendron kotschyi</i>)	EN	4070* Криволісся з <i>Pinus mugo</i> та <i>Rhododendron hirsutum</i> (<i>Mugo-Rhododendretum hirsuti</i>) / Bushes with <i>Pinus mugo</i> and <i>Rhododendron hirsutum</i> (<i>Mugo-Rhododendretum hirsuti</i>)
4	Чагарниковий	Ча12	Субальпійські зарості листяних чагарників з участю верби сілезької (<i>Salix silesiaca</i>)	VU	4080 Субарктичні чагарники за участі верб /Sub-Arctic <i>Salix</i> spp. Scrub
5	Чагарниковий	Ча13	Зарості сланких верб у субальпійському та альпійському поясах	EN	4080 Субарктичні чагарники за участі верб /Sub-Arctic <i>Salix</i> spp. Scrub
6	Чагарниковий	Ча14	Субальпійське гірськососнове криволісся (жерепняки, <i>Pinion mugo</i>)	VU	4070*Криволісся з <i>Pinus mugo</i> та <i>Rhododendron hirsutum</i> (<i>Mugo-Rhododendretum hirsuti</i>) /Bushes with <i>Pinus mugo</i> and <i>Rhododendron hirsutum</i> (<i>Mugo-Rhododendretum hirsuti</i>)
7	Чагарниковий	Ча15	Субальпійські чагарники з душеккією зеленою (<i>Duschekia viridis</i> , зелено вільшняки)	VU	-
8	Альпійський	Ап1	Альпійські луки на силікатах	VU	6150 Альпійські та бореальні луки на силікатах /Siliceous alpine and boreal grasslands

Продовження таблиці 3

1	2	3	4	5	6
9	Альпійський	Ап4	Вологі скельні жолоби із високотравними угрупованнями	VU	-
10	Альпійський	Ап6	Ділянки альпійських наскельних угруповань на карбонатовмісному субстраті	EN	-
11	Альпійський	Ап7	Високотравні луки на карбонатних ґрунтах	VU	6170 Альпійські та субальпійські луки на вапняках /Alpine and subalpine calcareous grasslands
12	Альпійський	Ап8	Луки лісового та субальпійського поясів на карбонатних ґрунтах	EN	6170 Альпійські та субальпійські луки на вапняках /Alpine and subalpine calcareous grasslands
13	Лучно-пасовищний	Лу7	Молінієві луки (<i>Molinion caeruleae</i>)	VU	6410 Луки з <i>Molinia</i> на вапняках або глинисто-мулових ґрунтах (<i>Molinion caeruleae</i>) / <i>Molinia</i> meadows on calcareous, peaty or clayey-silt-laden soils (<i>Molinion caeruleae</i>)
14	Болотний	Бо1	Активні верхові (оліготрофні) болота	CR	7110* Активні верхові болота /Active raised bogs
15	Болотний	Бо2	Деградовані верхові (оліготрофні) болота здатні до природного відновлення	CR	7120 Деградовані верхові болота здатні до природного відновлення /Degraded raised bogs still capable of natural regeneration
16	Болотний	Бо6	Висячі або схилі болота	CR	-
17	Болотний	Бо7	Евтрофні болота на різних стадіях осушувальної дигресії	CR	-
18	Скельний	Ск3	Карбонатні скелясті схили з хазмофітною рослинністю	VU	8210 Карбонатні скельні стіни та схили з хазмофітною рослинністю /Calcareous rocky slopes with chasmophytic vegetation
19	Скельний	Ск6	Осипища карбонатних порід у монтанному та альпійському поясах	VU	8120 Calceolus and calcshist screes of the montane to alpine levels (<i>Thlaspietaia rotundifolia</i>)
20	Скельний	Ск8	Малодоступні печери	VU	8310 Малодоступні печери /Caves not open to the public
21	Лісовий	Лс3	Гірські заплавні сіро-вільхові ліси-галереї (<i>Alnion incanae</i>)	VU	91ЕО* Заплавні ліси з <i>Alnus glutinosa</i> та <i>Fraxinus excelsior</i> (<i>Alno-Padion</i> , <i>Alnion incanae</i> , <i>Salicion albae</i>) / Alluvial forests with <i>Alnus glutinosa</i> and <i>Fraxinus excelsior</i> (<i>Alno-Padion</i> , <i>Alnion incanae</i> , <i>Salicion albae</i>)
22	Лісовий	Лс5	Заплавні ясеневі-вільхові ліси рівнини та передгір'я	VU	91ЕО* Заплавні ліси з <i>Alnus glutinosa</i> та <i>Fraxinus excelsior</i> (<i>Alno-Padion</i> , <i>Alnion incanae</i> , <i>Salicion albae</i>) / Alluvial forests with <i>Alnus glutinosa</i> and <i>Fraxinus excelsior</i> (<i>Alno-Padion</i> , <i>Alnion incanae</i> , <i>Salicion albae</i>)
23	Лісовий	Лс12	Термофільні паннонсько-балканські скельнодубові ліси	EN	91МО Паннонсько-балканські ліси з австрійського та скельного дубів / Pannonian-Balkan turkey oak sessile oak forests

Закінчення таблиці 3

1	2	3	4	5	6
24	Лісовий	Лс19	Середньоєвропейські букові ліси <i>Cephalanthero-Fagion</i> на вапняках	VU	9150 Середньоєвропейські букові ліси <i>Cephalanthero-Fagion</i> на вапняках / Medio-European limestone beech of the <i>Cephalanthero-Fagion</i>
25	Лісовий	Лс20	Середньоєвропейські яворово-букові гірські ліси	VU	9140 Середньоєвропейські субальпійські букові ліси з <i>Acer</i> і <i>Rumex arifolius</i> /Medio-European subalpine beech woods with <i>Acer</i> and <i>Rumex arifolius</i>
26	Лісовий	Лс22	Ялицеві та смереково-ялицеві ліси монтанного та альпійського поясів	VU	
27	Лісовий	Лс26	Високогірні смерекові ліси на верхній межі поширення	VU	9410 Ацидофільні ліси з <i>Picea</i> від монтанного до гірського поясів <i>Vaccinio-Piceetea</i> /Acidophilous <i>Picea</i> forests of the montane to alpine levels (<i>Vaccinio-Piceetea</i>)
28	Лісовий	Лс27	Високотравні смерекові ліси	VU	9410 Ацидофільні ліси з <i>Picea</i> від монтанного до гірського поясів <i>Vaccinio-Piceetea</i> /Acidophilous <i>Picea</i> forests of the montane to alpine levels (<i>Vaccinio-Piceetea</i>)
29	Лісовий	Лс29	Болотні смерекові ліси	CR	91DO*Заболочені ліси /Bog woodland

Затвердження Переліків рослин та оселищ, що підлягають особливій охороні на території Закарпатської області є важливим етапом у збереженні регіонально рідкісних рослин та біотопів. Але, для ефективного функціонування таких списків на території України, необхідним є розроблення типового положення щодо переліків регіональних рідкісних рослин у зв'язку з абсолютною розрізненістю підходів до складання існуючих списків і положень щодо них за структурою, формою укладання, значенням тощо у кожній із областей (Переграм, Андрієнко, 2014).

Висновки

Додаткових досліджень потребують регіонально рідкісні види, які за літературними джерелами зростають на території КБЗ, але наразі ця інформація не підтверджена гербарними зборами заповідника. Не зрозуміло, як охороняти бур'яни або види, які ростуть у синантропізованих угрупованнях, а також види, які дуже рідко чи поодинокі трапляються на території Закарпатської області та рослини-паразити – наприклад, із роду *Orobanche*.

До Переліку видів судинних рослин, які охороняються на території КБЗ, ми не

включали види, сучасних підтверджень місцезростань яких на сьогоднішній день не має. Наприклад, *Avenula pubescens* (Hudson) subsp. *laevigata* (Schur) Holub – наводиться для Карпат (г. Петрос) К.А. Малиновським (1962) із посиланням на роботу Дейла, 1934 року (Прокудин и др., 1977).

Хоча ми володіємо величезною базою багаторічних геоботанічних досліджень, до сьогоднішнього дня ще не розроблений навіть наближений варіант каталогу природних оселищ. Для остаточного варіанту, насамперед, необхідно провести додаткові маршрутні дослідження заповідних територій та зробити описи оселищ, які є у Переліку. Це, зокрема, і стане пріоритетним завданням нашої роботи найближчим часом.

Подяки

Дякуємо науковцям Сичак Н.М. (Інститут екології Карпат НАН України), Новікову А.В. (Державний природознавчий музей НАН України), Кішу Р.Я. (Ужгородський Національний університет) за критичні коментарі та надану інформацію, яка була використана при написанні статті.

- Антосяк В.М. Судинні рослини / В.М. Антосяк, Ф.Д. Гамор, В.І. Комендар, Т.М. Антосяк // Біорізноманіття Карпатського біосферного заповідника. – К.: Інтерекоцентр, 1997. – С. 208–239.
- Бедей М.І. Близниці-Драгобрат (флора, рослинність, охорона) / М.І. Бедей. – Ужгород: Ліра, 2006. – 108 с.
- Бедей М.І. Інвентаризація флори Юліївських гір Виноградівського району. Вплив антропогенних факторів на фітоценози КБЗ (Юліївські гори, Мараморошський масив) / М.І. Бедей. – Рахів, 1998. – 76 с. – (Препринт / Мін-во екологіч. безпеки та природних ресурсів України, Карпат. біосфер. заповідник).
- Гамор Ф.Д. Регіональний червоний список судинних рослин Закарпаття та деякі практичні аспекти їх охорони / Ф.Д. Гамор, А.Ф. Гамор, Т.М. Антосяк // Наук. вісник Ужгород. ун-ту. Сер. Біологія. – 2009.- Вип. 25. – С. 89–107.
- Гончаренко В.І. Поширення роду *Rubus* L. в Українських Карпатах / В.І. Гончаренко // Матеріали міжнарод. наук.-практич. конф., присвяч. 10-річчю Національного парку «Синевир» (Синевир, Україна, 24-27 червня 1999 р.) «Проблеми екологічної стабільності Східних Карпат». – Синевир, 1999. – С. 44–46.
- Данилик І.М. Родина *Superaceae* Juss. флори Українських Карпат (систематика, екологія, хорологія, охорона): дис. ... канд. біол. наук: 03.00.05 / Данилик Іван Миколайович; Ін-т екол. Карпат НАН України. – Л., 1998. – 264 – С. 178–203.
- Дремлюга Н.Г. Про забуті чи невизнані рідкісні види роду *Campanula* L. у високогірній флорі Українських Карпат / [Н. Г. Дремлюга, С. М.Зиман, О. В. Булах, А. Ф. Гамор] // Наук. вісник УжНУ, сер. Біологія. – 2011. – Вип. 30. – С.10–13.
- Ефремов А.П. Флора Карпатського заповідника (сосудистые растения) / А.П. Ефремов, В.М. Антосяк, Д.Д. Сухарюк // Флора и фауна заповедников СССР. – Москва, 1988. – 62 с.
- Злаки Украины / [Ю.Н. Прокудин, А.Г. Вовк, О.А. Петрова, Е.Д. Ермоленко, Ю.В. Верниченко]. – К.: Наук. думка, 1977. – 518 с.
- Кагало О.О. Матеріали для нового (уточненого) переліку видів рослин, що потребують охорони на території Львівської області як основа для підготовки «Червоної книги Львівської області. Рослинний світ» / О.О. Кагало, Н.М. Сичак // Наукові збереження біотичної різноманітності. 2014. – Т. 5 (12), № 1. – С. 59–80.
- Кагало О.О. Каталог типів оселищ Сколівських Бескидів (Східні Карпати) / [О.О. Кагало, Д.П. Воронцов, О.О. Андреева, Б.Г. Проць] // Наукові основи збереження біотичної різноманітності. – 2013. – Т. 4 (11), № 1. – С. 43–110.
- Кіш Р.Я. Біотопи Natura 2000 Українських Карпат та Закарпатської низовини / Р.Я. Кіш, Є.Й. Андрик // Матеріали міжнарод. наук. конф., присвяч. 15-річчю Міжвідомчої науково-дослідної лабораторії охорони природних екосистем Ужгородського національного університету (м. Ужгород, 11-13 вересня 2008 р.) «Фіторізноманіття Карпат: сучасний стан, охорона та відтворення». – Ужгород: Ліра, 2008. – С. 78–81.
- Комендар В.І. Інвентаризація флори масиву Чорна гора Виноградівського району та аналіз змін її сучасного стану під впливом антропогенного фактору / В.І. Комендар, Р.Я. Кіш, М.М. Ківежді. – Рахів, 2000. – 54 с. (Препринт / Кафедра ботаніки УжНУ, Мін-во екологіч. безпеки та природних ресурсів України, Карпат. біосфер. зап-к.).
- Крічфалушій В.В. Червоний список Закарпаття: види рослин та рослинні угруповання, що знаходяться під загрозою зникнення / В.В. Крічфалушій, Г.Б. Будніков, А.В. Мигаль. – Ужгород, 1999. – 196 с.
- Новіков А. Ключ для визначення роду *Aconitum* L. (*Ranunculaceae* Juss.) Українських Карпат / А. Новіков, Ю. Мітка // Біологічні системи. – 2011.– 3, вип.1. – С. 51–55.
- Оселищна концепція збереження різноманіття: базові документи Європейського Союзу / Ред. О.О. Кагало, Б.Г. Проць. – Львів: ЗУКЦ, 2012. – 278 с.
- Парнікоза І. Архів знахідок представників *Ophioglossaceae* в Україні / І. Парнікоза, З. Целька // Рідкісні рослини і гриби України та прилеглих територій: реалізація природоохоронних стратегій: матеріали IV міжнарод. конф. (Київ, 16-20 травня 2016 р.). – Київ: Паливода А.В., 2016. – С. 119–125.
- Перегрим М.М. Переліки регіонально рідкісних рослин адміністративних територій та природних регіонів України / М.М. Перегрим, Т.Л. Андрієнко // Укр. ботан. журн. – 2014. – 71, №3 – С. 286–296.

- Про затвердження Переліків видів судинних рослин та рослинних угруповань, що підлягають особливій охороні на території Закарпатської області / Рішення облради 21 сесії IV скликання від 04.12. 2008 р., № 707.
- Про затвердження Переліків видів судинних рослин, що підлягають особливій охороні на території Закарпатської області / Рішення облради 4 сесії VI скликання від 26 травня 2011 р., № 222.
- Про затвердження Переліків видів судинних рослин та оселищ (біотопів), що підлягають особливій охороні на території Закарпатської області / Рішення облради 23 сесії VI скликання від 28.05.2015 р., № 1263.
- Сичак Н.М. Ключ для визначення видів роду *Alchemilla* L. (*Rosaceae*) флори Українських Карпат / Н.М. Сичак // Наукові основи збереження біотичної різноманітності. – 2011. – Том 2(9), № 1. – С. 215–228.
- Стойко С.М. Дубові ліси Українських Карпат: екологічні особливості, відтворення, охорона / С.М. Стойко. – Львів, 2009. – 220 с.
- Тасенкевич Л.А. Флора и растительность Угольско-Широколужанского заповедного комплекса: дис. канд. биол. Наук / Л.А. Тасенкевич. – Киев, Ин-т ботаники АН УССР, 1979. – 143 с.
- Флора Українських Карпат / В.І. Чопик, М.М. Федорончук. – Тернопіль: ТЗОВ «Терно-граф», 2015. – 712 с.
- Червона книга України. Рослинний світ / [редкол. Ю.Р. Шеляг-Сосонко (відп. ред.) та ін.] – Київ: Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 1996. – 608 с.
- Червона книга України. Рослинний світ / [за ред. Я.П. Дідух]. – Київ: Глобалконсалтинг, 2009. – 912 с.